

מעביר על מדותיו

מסכת ראש השנה דף יז עמוד א

בית הלל אומרים: ורב חסד, מטה כלפי חסד. היכי עביד? רבי אליעזר אומר: כובשו, שנאמר: "ישוב ירחמנו יכובש עונותינו" (מיכה ז יט),¹ רבי יוסי בר חנינא אמר: נושא, שנאמר: "נושא עון ועובר על פשע" (שם יח). תנא דבי רבי ישמעאל: מעביר ראשון ראשון, וכן היא המדה. אמר רבא: ועון עצמו אינו נמחק, דאי איכא רובא עונות - מחשיב בהדיהו.²

אמר רבא: כל המעביר על מדותיו, מעבירין לו על כל פשעיו, שנאמר: "נושא עון ועובר על פשע" (מיכה ז יח), למי נושא עון? - למי שעובר על פשע.³

רב הונא בריה דרב יהושע חלש, על רב פפא לשיוולי ביה. חזייה דחליש ליה עלמא, אמר להו: צביתו ליה זוודתא. לסוף איתפת, הוה מיכסיף רב פפא למיחזייה. אמרו ליה: מאי חזית? אמר להו: אין, הכי הוה. ואמר להו הקב"ה: הואיל ולא מוקים במיליה - לא תקומו בהדיה, שנאמר: "נושא עון ועבר על פשע". למי נושא עון - לעובר פשע.⁴

"לשארית נחלתו", אמר רבי אחא בר חנינא: אָלְהָה וְקוֹץ בָּהּ; לשארית נחלתו - ולא לכל נחלתו.⁵

מסכת תענית דף כה עמוד ב

... שוב מעשה ברבי אליעזר שירד לפני התיבה ואמר עשרים וארבע ברכות ולא נענה. ירד רבי עקיבא אחריו, ואמר: אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה. אבינו מלכנו למענך רחם עלינו, וירדו גשמים. הוה מרנני רבנן. יצתה בת קול ואמרה: לא מפני שזה גדול מזה, אלא שזה מעביר על מידותיו, וזה אינו מעביר על מדותיו.⁶

מסכת פסחים דף קיג עמוד ב

¹ ראה צמד הפסוקים שם בספר מיכה שאנחנו מוסיפים בהפטרות שבת שובה לאחר הקריאה בהושע: "מי אל כְּמוֹךָ נִשְׂא עוֹן וְעֹבֵר עַל פְּשָׁע לְשָׂאֲרֵית נַחְלָתוֹ לֹא הִחְזִיק לְעַד אִפּוֹ כִּי חָפַץ חֶסֶד הוּא: יָשׁוּב יִרְחַמְנוּ יִכְבֹּשׁ עוֹנֵינוּ וְתִשְׁלַח בְּמַצְלוֹת יָם כָּל חַטָּאוֹתֵינוּ". בדרשה כאן מובאים תחילה דברי בית הלל (בשונה מדברי בית שמאי שם על שלוש הכתות: צדיקים גמורים, רשעים גמורים, בינוניים) על הפסוק האחרון שהוא אגב המקור למנהג תשליך.

² לגבי ההבדלים בין "כובש", "נושא" או "מעביר", נניח לשואבי המים לעיין שם בסוגיה, בפרט בפירוש רש"י שם. עניינינו הוא דווקא במעביר, אבל לא כדרשת התנאים, אלא כדרשה של רבא האמורה שלהלן.

³ לאחר שעל דרשת התנאים מוסיף רבא שהעוון אינו נמחק לגמרי אלא מושם בצד ומתחשב בשאר העבירות, הוא מביא דרשה משלו שמשנה את התמונה מקצה לקצה. רבא ממשיך את השימוש בפסוקים מספר מיכה ולא נעזר בפסוקי י"ג מדות, שמות לד ו-ז (כבית הלל לעיל): "ה' ה' אל רחום ורחון ארך אפים ורב חסד ואמת: נצר חסד לאֲלֵפִים נשא עון ופשע וחסאָה וכו'", משום ששם אין את הפועל עובר. ראה איך הוא משנה את הנושא של הפסוק ממש באמצע. מי הוא נושא העוון - הקב"ה. ומי הוא שעובר על פשע - האדם. הפשע שמדובר כאן הוא פשע שבין אדם לחברו! הקב"ה נושא את עוונותיו של אדם שמעביר על פשעים שנעשו לו ועוצר את מדותיו האנושיות שלא לסלוח ולהגיב על עוול שנעשה כנגדו. ראה פירוש רש"י שם: "שאינו מדקדק למדוד מדה למצערם אותו ומניח מדותיו והולך לו". רבא גם משנה לחלוטין את המשמעות של המונח "פשע" שכמה שורות קודם בגמרא שם, כולל דברי רבא עצמו, ברור שהם דווקא עבירות שבין אדם למקום! כך גם עולה בברור בסוגיה ביומא לו ע"ב בסדר הווידי האם נכון לומר: עוונותי חטאתי פשעתי כסדר שבמקרא, או שמא: חטאתי עוונתי פשעתי שמתאים יותר לדרשות חז"ל. רבא מפיק את הפשע לטובת עבירות שבין אדם לחברו. למי הקב"ה סולח (על בין אדם למקום)? למי שמעביר על מידותיו וסולח לחברו. המשנה ביומא פרק ח משנה ט עושה הפרדה ברורה בין עבירות שבין אדם למקום שיום הכיפורים מכפר ובין "עבירות שבין אדם לחברו אין יום הכיפורים מכפר". זה לחוד וזה לחוד. בא רבא ומחדש שסליחה ופיסו שבין אדם לחברו מכפרים על עבירות שבין אדם למקום. כך או כך, אמירה זו של רבא הפכה לאבן יסוד בנושא הסליחה והתשובה.

⁴ נסביר. רב פפא בא לבקר את רב הונא בחוליו ומשראה שמחלתו קשה והוא חלש ונוטה למות, אמר לבני ביתו שיכינו "צידה לדרך", היינו כלי תכריכים ושאר ענייני קבורה. אך רב הונא החלים ומאז התבייש רב פפא לראות את פניו. כששאלו את רב הונא מה ראה (מה באמת היה מצבו)? ענה שאכן מצבו היה קשה ביותר ונטה למות, אלא שהקב"ה אמר לבית הדין של מעלה שלפי שהוא (רב הונא) וותרן ומעביר על מדותיו, אף אנו לא נעמוד ונדקדק בדינו. ויש לשים לב למילים "מוקים במילה" (מעמיד על דבריו) כנגד "תקומו בהדיה (תעמידו את דינו). מה שנראה עוד להלן.

⁵ הפסוק במיכה (ראה הערה 1 לעיל) הוא בבחינת "אליה וקוץ בה" (כאן הוא כנראה מקור הביטוי). לא כל אדם הוא כמו רב הונא, לא כל אדם יודע להעביר (לא לעמוד) על מדותיו. או שמא נאמר שגם אלה שמעבירים על מידותיהם, לא כולם זוכים לנשיאת העוון והרי עינינו הרואות שגם צדיקים המעבירים על מידותיהם, לא כולם תמיד קמים ממיטת חולים.

⁶ ר' אליעזר היה ידוע בהקפדותו (ראה למשל גמרא ביצה טו ע"ב לגבי שמחת יום טוב) ואילו ר' עקיבא עובר על מדותיו (ראה העימות עם יונתן בן הרכינס ביבמות טז ע"א שמקניט אותו: "ועדיין לא הגעת לרועי בקר!" ורבי עקיבא עונה לו: "ואפילו לרועי צאן!"). וממי למד ר' עקיבא להעביר על מידותיו? מר' נחוניא הגדול. ראה הסיפור בגמרא מגילה דף כח עמוד א: "שאל רבי עקיבא את רבי נחוניא הגדול, (אמר לו): במה הארכת ימים? ... אמר לו: מימי לא קבלתי מתנות, ולא עמדתי על מדותי, וותרן בממוני הייתי". ושם עוד חכמים שבקשו ללמוד מחכמים אחרים מה סוד אריכות ימי חייהם וגם ההתנגדות של הנשאלים לענות מחשש לעינא בישא או 'קבלת שכר בעולם הזה'. ושם גם חוזרת דרשת רבא: "כל המעביר על מדותיו מעבירין ממנו כל פשעיו".

שלושה הקב"ה אוהבן: מי שאינו כועס ומי שאינו מְשַׁתְּכֵר, ומי שאינו מעמיד על מדותיו.⁷

מסכת יומא דף כג עמוד א

ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוּצְדָק: כל תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש - אינו תלמיד חכם.⁸ - והכתיב לא תקום ולא תטור! - ההוא בממון הוא דכתיב.⁹ ...¹⁰ וצערא דגופא לא?¹¹ והא תניא: הנעלבין ואינן עולבין, שומעין חרפתן ואינן משיבין, עושין מאהבה ושמחין ביסורין - עליהן הכתוב אומר: "ואוהביו כצאת השמש בגבורתו" (שופטים ה לא, סוף שירת דבורה!)¹² - לעולם דנקיט ליה בליביה.¹³ - והאמר רבא: כל המעביר על מדותיו - מעבירין לו על כל פשעיו! - דמפייסו ליה ומפייס.¹⁴

מסכת יומא דף פז עמוד ב

אזל רב לגביה תליסר מעלי יומי דכפורי, ולא איפייס. - והיכי עביד הכי? והאמר רבי יוסי בר חנינא: כל המבקש מטו¹⁵ מחבירו אל יבקש ממנו יותר משלש פעמים! - רב שאני. - ורבי חנינא היכי עביד הכי? והאמר רבא: כל המעביר על מדותיו - מעבירין לו על כל פשעיו! - אלא, רבי חנינא חלמא חזי ליה לרב דזקפוהו בדיקלא, וגמירי דכל דזקפוהו בדיקלא רישא הוי.¹⁶ אמר: שמע מינה בעי למעבד רשותא. ולא איפייס, כי היכי דליזיל ולגמר אורייתא בבבל.¹⁷

משנת רבי אליעזר פרשה ד

גדול הוא השלום ... והיא המתנה שנתן הקב"ה לתמימים וחסידים ... והיא המתנה שנתן הקב"ה לענוים ... והיא המתנה שנתן הקב"ה לישרים ותמימים, שנאמר: "שְׁמֵר תָּם וְרָאָה יְשָׁר כִּי אַחֲרִית לְאִישׁ שְׁלוֹם" (תהלים

⁷ ולצדן גם שלושה שהקב"ה שונאם: "המדבר אחד בפה ואחד בלב, והיודע עדות בחבירו ואינו מעיד לו, והרואה דבר ערוה בחבירו ומעיד בו יחיד". ראה גמרא קידושין עא ע"א שתכונות אלה הם שלוש מתוך חמש התכונות הנדרשות למסירת השם המפורש: "אמר רב יהודה אמר רב: שם בן ארבעים ושתיים אותיות, אין מוסרין אותו אלא למי שצנוע ועניו, ועומד בחצי ימיו, ואינו כועס, ואינו משתכר, ואינו מעמיד על מדותיו". מכולן, מעלת מי שאינו משתכר צריכה עיון. אולי הכוונה למי שיודע לשלוט ביצרו, ליהנות מהיין המשמח לב אנשים (תהלים קד טו) ואלהים (שופטים ט יג) אבל יודע מתי לעצור. ראה ויקרא רבה יב ד: "אמר ר' תנחומא: אם שותה פִּלְחוֹ הַמָּוֶר יתר על פלחו - הָמוֹר". וכל היודע דבר בכך אנה יודיענו במהרה.

⁸ זו "מעלתם של תלמידי החכמים שנוקמים ונוטרים! ראה דברינו **שועל, עקרב, שרף וגחלי אש** בדפים המיוחדים. לא לחינם אומרים בהומור שלפיכך "תלמידי חכמים גם מרבים שלום בעולם" - יש על מה לעשות שלום ולהתפייס (ובשם הרב עמיטל זצ"ל: מי אמר שאין הומור לחז"ל?).

⁹ היינו שאיסור "לא תקום ולא תטור" שכתוב בתורה חל רק על דברים שבממון, אבל על עלבון ופגיעה נפשית, מותר לנקום או לפחות לנטור.

¹⁰ בקטע שהשמטנו מביאה הגמרא את האבחנה הידועה בין נקימה ונטירה בענייני ממון: "דתניא: איזו היא נקימה ואיזו היא נטירה? נקימה, אמר לו: השאילני מגלך, - אמר לו: לאו. למחר אמר לו הוא: השאילני קרדומך! - אמר לו: איני משאילך, כדרך שלא השאלתני - זו היא נקימה. ואיזו היא נטירה? אמר לו: השאילני קרדומך! - אמר ליה: לא. למחר אמר לו: השאילני חלוקך! - אמר לו: הילך, איני כמותך, שלא השאלתני - זו היא נטירה".

¹¹ ועל צער הגוף (עלבון) מותר לנקום ולנטור?

¹² הרי שמשובח מי ששומע חרפתו ולא עונה, מי שנעלב ואינו עולב. ראה עירובין יג ע"ב שבזכות שהיו בית הלל: "נוחין ועלובין" נקבעה הלכה כמותם. ראה "תנו רבנן" זה גם בגמרא גיטין לו ע"ב בהקשר לשמואל שרצה לבטל דין פרוזבול שתיקן הלל: "דאמר שמואל: הא פרוסבלא - עולבנא דדייני הוא". וכן ציטוט במסכת דרך ארץ פרק המינין הלכה יג.

¹³ לא, פוסקת הגמרא. מותר לתלמיד חכם לשמור בלבו. ראה פירוש רש"י שם שנראה שמנסה לרכך את העניין ואומר שמישהו אחר בא לנקום עלבונו והוא רק שותק ולא מוחה.

¹⁴ ומה נעשה עם אמרתו של רבא שכל המעביר על מדותיו מעבירים לו על כל פשעיו? נאמר שאם באו לפייס אותו הוא אכן צריך להתפייס, אך אם לא, מותר לו לנטור בלבו. ראה פירוש שטיינזלץ שם: "אך אם לא פייסוהו, ראוי לו לתלמיד חכם שלאמחול מפני כבוד התורה". סוף דבר, נראה שעשו חכמים הנחה לעצמם אבל במגבלה שמדובר במקרים מיוחדים בהם החכם יכול להתעלות מעל הפגיעה האישית בו ולנטור בכנות לכבוד התורה שהוא מייצג. ועם זאת, יעשה את החשבון אם לא כדאי לו להעביר על מדותיו (גם לפני שיבואו לפייס אותו שאז פשיטא שהוא צריך להתפייס). הרי בכך ירוויח את מאמר רבא שיעבירו לו על כל פשעיו. והרי אין צדיק בארץ אשר לא יחטא (קהלת ז כ). לא שווה?

¹⁵ סליחה או בקשה, כמו הביטוי במטו מינך.

¹⁶ רבי חנינא ראה בחלומו שרב נתלה על דקל, ודבר מוגמר הוא שמי שנתלה בדקל ייעשה לראש.

¹⁷ נסביר. מדובר שם בפגיעה שפגע רב שעמד ודרש בבית מדרשו של רבי יהודה הנשיא ברבי חנינא. ראה שם המקרה שבעצם לא הייתה זו פגיעה חמורה בכלל, מה גם שרבי חנינא איחר לבוא באותו היום לבית המדרש. בכל מקרה, רב בא לפייס את רבי חנינא שלוש עשרה פעמים בערב יום כיפור, והלה לא התרצה לו. רב מחל על כבודו ונהג לפניו משורת הדין שקובעת שמשפיק שלוש פעמים, אבל איך עשה זאת רבי חנינא שלא התפייס והרי רבא אמר: "כל המעביר על מידותיו מעבירים לו על כל פשעיו!?" על כך עונה הגמרא בסיפור שקשור בעלייתו של רב לארץ ישראל ללמוד תורה אצל רבי וחזרתו לבבל. רבי חנינא ראה בחלומו שרב נתלה על דקל, משמע ייעשה איש חשוב, משמע שיחזור לבבל ויהיה שם לראש ישיבה ולפיכך לא התפייס איתו על מנת שיחזור לבבל. האם נהג רבי חנינא כשורה? האם חלום יכול לדחות את מידת הפיוס, השלום והעברה על המידות? ראה צוואתו של רבי בגמרא כתובות דף קג עמוד ב: "שמעון בני חכם, גמליאל בני נשיא, חנינא בר חמא ישב בראש".

לז' (לז).¹⁸ וכולם מפני מה? מפני שאהבו שלום ורדפו שלום. חסידים, אלו שהן מעבירין על מדותיהם, ואינן נוקמין ולא נוטרין, שנאמר: "כִּי חֲסִיד אֲנִי נְאֻם ה' לֹא אֶטּוֹר לְעוֹלָם" (ירמיהו ג יב).¹⁹ ענוים, אלו השומעין חרפתן ומחרישין, שנמר: "ותדבר מרים ואהרן במשה", וכתוב בו: "והאיש משה ענו מאד".²⁰

פסיקתא דרב כהנא (מנדלבוים) פסקא יד - שמעו

למה היה אדם הראשון דומה? לחולה שניכנס הרופא אצלו. הרופא אמר לו: דבר פלוני אכול ודבר פלוני לא תאכל. וכיון שעבר על דבריו, גרם מיתה לעצמו. ניכנסו קרוביו אצלו, אמרו לו: תאמר שהרופא עובר עליך מידת הדין? אמר להם: חס ושלום! אני הוא שגרמתי מיתה לעצמי. כך היה מצוה אותי ואומר לי: דבר פלוני אכול ודבר פלוני לא תאכל. וכיון שעברתי על דבריו, גרמתי מיתה לעצמי. כך ניכנסו כל הדורות אצל אדם הראשון, אמרו לו: תאמר שהקב"ה עובר עליך מידת הדין? אמר להם: חס ושלום! אני הוא שגרמתי מיתה לעצמי. כך היה מצוה אותי ואומר לי: "מכל עץ הגן אכול תאכל ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו" (בראשית ב יז). וכיון שעברתי על דבריו גרמתי מיתה לעצמי.²¹

מדרש תנחומא פרשת שלח סימן יג

"ועתה יגדל נא כח ה' " (במדבר יד יז)²² - תנצח מדת רחמים למדת הדין. "כאשר דברת לאמר" - אני אמרתי לפניך באיזו מדה אתה דן את עולמך, שנאמר: "הודיעני נא את דרכיך" (שמות לג יג), ומדת הדין העבירה ממני,²³ שנאמר: "ויעבור ה' על פניו ויקרא" (שמות לד ו). אותה המדה שאמרת לי, קיים.²⁴ "יגדל נא כח ה' כאשר דברת",²⁵ "ה' אל רחום וחנון",²⁶ "סלח נא לעון העם הזה".²⁷

¹⁸ ראה דרשה באסתר רבה פרשה י סימן יב על מרדכי.

¹⁹ ראה שם הפסוק המלא שמדבר על התשובה, הנביא קורא בשם ה' לבני ישראל לשוב אליו ומבטיח שלא יטור להם את חטאיהם: "הֲלֹךְ וְקִרְאתָ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה צְפוּנָה וְאִמְרַת שׁוֹבָה מִשְׁבָּה יִשְׂרָאֵל נְאֻם ה' לֹא אֶטּוֹר לְעוֹלָם".

²⁰ ואם הקב"ה לא נוטר ואם משה לא הקפיד, נראה שאין תלמיד חכם שיכול להכתיר עצמו כמקנא לכבוד התורה ולשמור את הנקמה, הנטירה והטינה בלב. נראה שמדרש זה 'משוחח' עם שני המדרשים לעיל ומנסה לרכך אותם. לא תיתכן תשובה עם נטירה בלב. ובכל מקרה, כפי שכבר הערנו, כדאי להרוויח את כתב הערבות של בא למחילה על כל הפשעים – לא כדאי?

²¹ כנגד הביטוי להעביר על מידותיו עומד הביטוי: לעבור (או להעביר) את מידת הדין היינו להחמיר בדין ובעונש, לשפוט לחומרה. לא הקב"ה עבר על מידת הדין, אומר אדם הראשון, אלא אני שעברתי על דבריו. ראה שימוש בביטוי זה באופן דומה במדרש תנחומא פרשת ויגש סימן ה בעימות בין יהודה ליוסף: "ויגש אליו יהודה - שניגש בתוכחות. בי אדוני - אל תעבור עלינו מדת הדין". לאמר, אתה נוהג איתנו בחומרה. ראה גם בראשית רבה מב ג (מדרש "ויהי בימי - לשון צרה"): "ויהי בימי שפוט השופטים ... משל למדינה שחייבת לפסל למלך. שלח המלך גבאי טימיון לגבותה. מה עשו לו בני המדינה? נטלו אותו והכו אותו וגבו אותו. ואח"כ אמרו: אוי לנו כשירגיש המלך בדברים הללו! מה שביקש לעשות לנו עשינו לו. כך, בימי שפוט השופטים, היה אדם מישראל עובד עבודה זרה, והיה הדין מבקש להעביר עליו מידת הדין, והיה הוא בא ומלקה את הדיין. אמר: מה שבקש לעשות לי, עשיתי לו. אמרו: אוי לו לדור ששופט את שופטיו". וכבר הרחבנו לדון במדרש אחרון זה בדברינו [המדור הזה עלה בידינו מן הגולה](#) בפרשת לך לך וכן [ויהי בימי שפוט השופטים](#) במגילת רות.

²² נביא את הפסוקים שם במלואם, שהרי אין טוב מהם ליום הכיפורים וגם יסייעו להבנת המדרש: "וְעַתָּה יִגְדַל נָא פָּח אֲדֹנָי כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לְאֹמְרֵי: ה' אֲרָךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד נְשָׂא עֵינָיו וְפָשַׁע וְנִקְהָ לֹא יִנְקָה פֶקֶד עֵינָיו אֲבוֹת עַל בְּנֵים עַל שְׁלֹשִׁים וְעַל רִבְעִים: סֶלַח נָא לְעוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חֶסְדְּךָ וְכְאֲשֶׁר נְשָׂאתָ לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד הַנְּהָ: וְיֹאמְרוּ ה' סֶלַחְתָּ כְּדָבָרְךָ". ויש לשים לב שמדובר בפרשת שלח לך, בחטא המרגלים שמאסו בארץ ישראל.

²³ כך נראה לנו לנקד: הַעֲבִירָה – העביר אותה.

²⁴ משה עומד בחטא המרגלים ומזכיר לקב"ה את "ג המדות שלימד אותן בפיסוס של הלוחות השניים אחרי חטא העגל, כאשר משה מתנגד להליכת המלאך במקום הקב"ה ומבקש לראות את כבודו. שם, אומר משה, למדת אותי איך להעביר את מדת הדין בסוד "ג המדות. אך יש לציין שבחטא המרגלים לא אומר משה את כל שלוש עשרה המדות, אלא רק שבע מדות. וכבר הרחבנו בנושא זה בדברינו [שבע מדות כנגד יג מדות](#) בפרשת שלח לך.

²⁵ פסוק זה משמש מוטיב מרכזי בסליחות. ראה רק קטע קצר מסיקתא דרב כהנא פסקא כה – סליחות: "יוסיף אומץ, זה משה שהוא מעצים כוח גבורה, כמה דאת אומר: ועתה יגדל נא כוח". ר' יעקב בר אחא בשם ר' יוסה בר' חנינה ורבנן אמרין בשם ר' יוחנן: יתקף חיילהון דרחמך, הגבר מידת רחמים על מידת הדין, כמה דאת אומר: ועתה יגדל נא כוח".

²⁶ כאן נראה שטעו המעתיקים שכפלו: ה' ה', שהרי מדובר כאן בשבע המדות שבחטא המרגלים ושם נזכר רק "ה" אחד. וזה אחד ההבדלים החשובים שבין שלוש עשרה המדות של חטא העגל ושבע המדות של חטא המרגלים.

²⁷ דרשת רבא: "כל המעביר על מדותיו" שבגמרא ראש השנה בה פתחנו, מתבססת על הפסוקים בספר מיכה שם כתוב "עובר על פשע", בעוד שבשלוש עשרה המדות שלימד הקב"ה את משה, גם בשבע המדות שהוא מזכיר בחטא המרגלים, כתוב: "נושא עוון ופשע", בלי מילת המפתח "עובר". בא מדרש זה ומזכיר את "ויעבור ה' על פניו ויקרא" שהוא כותרת לכל המדות כולן! איך תעבור מעלינו מדת הדין? בכך שתנצח מדת הרחמים את מדת הדין. ורבי יחזור ויאמר: תעביר על מדותיך ותעבור מעליך מדת הדין ויעברו פשעיך. הרעיון המופלא שסליחה בין אדם לחברו מביאה לכפרה בין אדם למקום! אולי גם כאן מן הראוי לצטט שוב את מדרש תנחומא פרשת ויגש סימן ה בעימות בין יהודה ליוסף: "ויגש אליו יהודה - שניגש בתוכחות. בי אדוני - אל תעבור עלינו מדת הדין". העברת מידת הדין ביחסים בין אח לאחיו, לחזור ולאחד את האחים בני יעקב.

קיבל הקב"ה את דבריו והודה לו, שנאמר: "ויאמר ה' סלחתי כדברך".²⁸

מדרש תהלים (שורח טוב; בובר) מזמור ה

... וכן אתה מוצא במשה רבן של נביאים, מה אמר בסוף קילוסו? "הצור תמים פעלו" (דברים לב ד) - שלא יאמרו כל באי עולם שמא עברה עלי מדת הדין שלא נכנסתי לארץ ישראל, חס ושלוש אין לפניו משא פנים, הצור תמים פעלו.²⁹

מתוך הפיוט ונתנה תוקף

ותשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזרה.³⁰

ויקרא רבה פרשה ל סימן ז

"ולקחתם ביום הראשון" - ... בערב ראש השנה גדולי הדור מתעניין והקב"ה מתיר להם שליש מעונותיהן. ומראש השנה ועד יום הכיפורים היחידים מתעניין והקב"ה מתיר להם שליש מעונותיהן. וביום הכיפורים כולן מתעניין אנשים ונשים וטף והקב"ה אומר להם לישראל: מה שהלך הלך, מכאן נתחיל החשבון. ומיום הכיפורים עד החג כל ישראל עסוקין במצות: זה עוסק בסוכתו וזה בלולבו. וביום טוב הראשון של חג כל ישראל עומדין לפני הקב"ה ולולביהן ואתרוגיהן בידם ומקלסים לשמו של הקב"ה. והקב"ה אומר להם: מה שהלך הלך, מכאן נתחיל החשבון. לפיכך משה מזהיר לישראל: "ולקחתם לכם ביום הראשון".³¹

טיב לנו החתימה

מחלקי המים³²

²⁸ כשאנו עומדים בתפילה ביום הכיפורים וחוזרים שוב ושוב על פסוקי הסליחה שבפרשה זו חשוב לזכור היכן הם כתובים בתורה. בקשת משה: "סלח נא לעון העם הזה כגדל חסדך ונא אשר נשאתה לעם הזה ממצרים ועד הנה". ותשובה הקב"ה: "ויאמר ה' סלחתי כדברך" (בהתעלמות מהפסוק שבא אחריו ואחריו, בדומה לעצירה "ונקה" בשלוש עשרה המדות) - בפרשת המרגלים שמאסו בארץ ישראל הם כתובים, לא בפרשת חטא העגל.

²⁹ עברה עלי מדת הדין כאן היא במשמעות של ויתרה. ראה גם מדרש תהלים (בובר) מזמור צב - מזמור שיר ליום השבת פסוק יד: "להגיד כי ישר ה' צורי ולא עולתה בו - אמרו לו למשה: מי גרם לך שלא ליכנס לארץ? אמר להם: אני גרמתי. אמרו לו: ולא הקב"ה עשה לך? אמר להם: חס ושלוש, אפילו אם רואים שהקב"ה מצדיק את הרשע, ומרשיע את הצדיק, הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול". ובעצם אין צורך לחכות לסוף חייו של משה. ראה מדרש ספרי דברים פרשת האזינו פיסקא שז שקדם לכולם: "הצור תמים פעלו, כשירד משה מהר סיני נתקבצו ישראל אצלו אמרו לו: רבינו משה, אמור לנו מה היא מדת הדין למעלה? אמר להם: איני אומר לכם לזכות את הזכיי ולחייב את החייב, אלא אפילו להחליף בדבר - אל אמונה ואין עול". גם אם תראו שכר ועונש שלא נראים לכם כאילו מוחלף הדבר, אל תהרהרו. והרי לנו פתיחה נאה לשבת פרשת האזינו הבאה עלינו לטובה. ראה דברינו [הצור תמים פעלו](#) שם.

³⁰ ואנו נציע להוסיף את המעביר על מדותיו. מי שמעביר על מדותיו - מעבירים ממנו את רוע הגזרה. שנזכה כל ימינו עלי חלד להיות בחבורת הישרים, התמימים והחסידיים שמעבירים על מידותיהם ולא עומדים עליהם. בזכות שנעביר על פשעים שבין אדם לחבירו, יינשאו כענן עוונותינו שבינינו ובין המקום, ובזכות שלא נעמוד על מידותינו, לא תעמוד עלינו מידת הדין.

³¹ פתחנו בדרשת דבי רבי ישמעאל: מעביר ראשון ראשון, ונסיים בדרשת ר' יהושע בשם ר' לוי בויקרא רבה (ראה שמות הדרשנים שם במקור, במדרש המלא שקצרנו בו). ארבעה הימים שבין יום הכיפורים לסוכות הם ימים זכים וטהורים של חודש תשרי כאשר רגיעת הסתיו וניחוחו פורשים כנפיהם על הארץ שנחה מיגיעת הקיץ, ועם ישראל שיצא מטהר מיום הכיפורים עסוק כולו במצוות חג "זמן שמחתנו": סוכה, לולב, הושענאות, הכנות לעלייה לירושלים ודאגה לחלשים שיחוגו את החג בשמחה. בימים טהורים ותכולים אלה אין צורך ב"מעביר ראשון ראשון". אלה ימים בלי חשבון. אחריהם יחזור "הראשון" ויתחיל החשבון של השנה הבאה לטובה. ראה דברינו [מכיפור לכפות ומכסה לסוכות](#) בחג הסוכות.

³² מים המותרים לשתיה מלוא לוגמיו גם ביום הכיפורים.